

این متن از سایت دانشنامه حوزوی «ویکی فقه» اخذ شده است. برای آشنایی و استفاده بیشتر به نشانی www.wikifeqh.ir مراجعه فرمایید.

بغداد

بغداد	
اطلاعات کلی	
نام رسمی	بغداد
استان	بغداد
زبان	عربی
مذهب	شیعه و سنی
اطلاعات شهری	
سال شهر شدن	سال ۱۴۵ ه. ق تا سال ۱۴۹ ه. ق

شهر بغداد بزرگترین شهر و پایتخت فعلی [کشور عراق](#) است. این شهر در دوره عباسی ساخته شده و مرکز خلافت خلفای عباسی بوده و در طول تاریخ دستخوش حوادثی قرار گرفته است؛ گاهی گسترش یافته و مرکز حکومت‌ها قرار گرفته و گاهی در اثر حملات و جنگ‌ها، تخریب و ویران شده است.

فهرست مندرجات

- ۱ - [موقعیت جغرافیایی](#)
- ۲ - [وجه تسمیه](#)
- ۳ - [زمان ساخت](#)
- ۴ - [بغداد در گذر زمان](#)
  - ۴.۱ - [پایتخت عباسیان](#)
  - ۴.۲ - [مرکز فرهنگی اسلام](#)
  - ۴.۳ - [رکورد بغداد بعد از عباسیان](#)
  - ۴.۴ - [حمله مغول](#)
  - ۴.۵ - [استقرار سلسله جلائریان](#)
  - ۴.۶ - [تصرف تیمور لنگ](#)
  - ۴.۷ - [تصرف ترکمن‌ها](#)
  - ۴.۸ - [دوره کشمکش صفویان و عثمانیان](#)
  - ۴.۹ - [دوران حکمیت عثمانی](#)
  - ۴.۱۰ - [پایتخت عراق بعد از جنگ جهانی اول](#)
- ۵ - [کاربرد فقهی](#)
  - ۵.۱ - [بنای بغداد](#)
  - ۵.۲ - [بینوته و اقامت](#)
- ۶ - [پانویس](#)
- ۷ - [منبع](#)

موقعیت جغرافیایی

بغداد، پایتخت و بزرگترین شهر عراق است که در مرکز این کشور، مجاور [رود دجله](#) قرار دارد.

وجه تسمیه

در باره وجه تسمیه بغداد، اختلاف نظر وجود دارد؛ براساس یک نظریه، بغداد از ریشه بابلی «بعل جان» (پادگان بعل) یا «بعل داد» (خدای خورشید)، گرفته شده است، اما براساس قول دیگری، نام بغداد، مرکب از دو کلمه «بغ» و «داد»، به معنای «خداداد» یا «هدیه خداوند» است.

گرچه شهر اسلامی بغداد، در دوره عباسی ساخته شد، اما شواهد نشان می‌دهد که در این محل تجمع‌های مسکونی متعددی وجود داشته که پیشینه آنها، به سال‌ها پیش از اسلام (دستکم از نیمه دوم هزاره سوم پیش از میلاد) برمی‌گردد.

بغداد در گذر زمان

بغداد در گذر زمان، دستخوش حوادثی قرار گرفته است.

← پایتخت عباسیان

پس از روی کار آمدن **عباسیان** در **قرن دوم هجری** و انتقال مرکز خلافت از **شام** به عراق، **منصور** (دومین خلیفه عباسی) تصمیم گرفت پایتخت جدیدی برای خود بسازد. او منطقه بغداد را انتخاب کرد و دستور داد شهر جدید را در اینجا بسازند. کار ساخت بغداد، در سال ۱۴۵ ه. ق، آغاز شد و در سال ۱۴۹ ه. ق، به پایان رسید. شهر به شکل دایره‌ای ساخته شد که در نوع خود، کم‌نظیر بود. برای حفاظت از شهر، باروی مستحکمی گرداگرد آن کشیده شد که دارای چهار دروازه بود. بر اثر افزایش جمعیت بغداد، محلات دیگری در حاشیه و اطراف شهر، شکل گرفت؛ از جمله روستای کرخ در جنوب بغداد که به محله بزرگی، تبدیل شد و منصور، بازارهای بغداد را به آنجا منتقل کرد. همچنین محله رصافه که توسعه چشمگیری یافت و پیرامون آن نیز، بارویی ساخته شد. در دوره‌های بعدی، مساجد، مدارس، بیمارستان‌ها و بناهای معماری دیگری نیز در بغداد، ایجاد شد.

← مرکز فرهنگی اسلام

بغداد، به جز چند مقطع زمانی محدود که پایتخت خلافت عباسیان به شهرهای دیگری از جمله **سامرا** منتقل شد، تا زمان سقوط خلافت عباسی در سال ۶۵۶ ه. ق، پایتخت اصلی آن باقی ماند. این شهر، به مدت کمتر از یک قرن، به یک مرکز فرهنگی بزرگ تبدیل شد که در آن فقهای بزرگ **اهل سنت** و همچنین فلاسفه و صوفیان بزرگ مسلمان، به نشر اندیشه‌های خود می‌پرداختند و پزشکان و دانشمندان نیز به تحصیل و تدریس علم و سایر فعالیت‌های علمی، نظیر ترجمه و تالیف، مشغول بودند.

← رکورد بغداد بعد از عباسیان

در قرن چهارم هجری، در بغداد بیمارستان‌های مشهوری، نظیر بیمارستان **مقتدری** و بیمارستان **عضدی**، ساخته شد. در قرون بعدی نیز مدارس دینی مهمی، از جمله مدرسه نظامیه و مدرسه مستصریه، تأسیس شد. البته از زمانی که خلفای عباسی، ضعیف شدند و تحت نفوذ امرای **آل بویه** و پادشاهان سلجوقی قرار گرفتند، به شهر بغداد نیز نسبت به گذشته خود، بی‌توجهی شد و بخش‌هایی از آن، مهجور و ویران گشت و از مساحت و جمعیت آن، کاسته شد. وقوع بلایای طبیعی، نظیر سیل، آتش‌سوزی و حوانث و فتنه‌های مذهبی میان **شیعه** و **سنی** نیز، عامل تأثیرگذاری بر رکورد شهر بغداد بود.

← حمله مغول

در سال ۶۵۶ ه. ق، مغولان به بغداد حمله کردند و مردم این شهر را کشتند. بسیاری از بناهای شهر، از جمله **حرم کاظمین** (علیهماالسلام) نیز طعمه غارت و حریق شد و بسیاری از محلات شهر، آسیب دید. البته بعدها سیاستمداران ایرانی، نظیر **عظاملک جوینی** و خاندان او که از سوی **ایلخانان**، حکومت بغداد را عهده‌دار بودند، برای بازسازی مساجد، مدارس و سایر بناهای بغداد، تلاش بسیاری می‌نمودند. [۱] بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۵۵۲.

← استقرار سلسله جلایریان

در سال ۷۴۰ ه. ق، شیخ حسن بزرگ، سلسله جلایریان را تأسیس کرد و در بغداد استقرار یافت. از آثار مهم این دوره، مدرسه مرجانیه است که تنها سردر آن، باقی مانده است.

← تصرف تیمور لنگ

تیمور لنگ، دو بار بغداد را در سال‌های ۷۹۵ و ۸۰۳ ه. ق، تصرف کرد و در مرتبه دوم، بسیاری از مردم را کشت و ویرانی و خسارت فراوانی، از خود بر جای گذاشت.

← تصرف ترکمن‌ها

در ۸۱۳ ه. ق، بغداد به دست ترکمن‌های قراقویونلو افتاد و پس از آن، در سال ۸۷۲ ه. ق، ترکمن‌های آق‌قویونلو بر سر کار آمدند. [۲] بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، صص ۵۵۳ - ۵۵۴.

بغداد در سال ۹۱۴ ه. ق، به تصرف **شاه اسماعیل صفوی** درآمد و دوره کشمکش **صفویان** و عثمانیان بر سر تصرف بغداد آغاز شد، به فرمان شاه اسماعیل، بسیاری از زیارتگاه‌های اهل سنت، از جمله **ابوحنیفه** و **عبدالقادر گیلانی** ویران شد و تعدادی از علمای اهل سنت، کشته شدند. سپس یک فرمانده کرد، به نام ذوالفقار که مطیع سلطان سلیمان قانونی بود، بغداد را به تصرف خود درآورد؛ اما **شاه طهماسب صفوی** در سال ۹۳۶ ه. ق، شهر را پس گرفت. در سال ۹۴۱ ه. ق، سلطان سلیمان، وارد بغداد شد و زیارتگاه ابوحنیفه و عبدالقادر گیلانی را بازسازی کرد و اداره امور شهر را به دست والی (پاشا) سپرد.
[۳] بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۵۵۴.

در سال ۱۰۳۲ ه. ق، **شاه عباس اول صفوی**، بغداد را فتح کرد. اما عثمانی‌ها به رهبری سلطان مراد چهارم، در سال ۱۰۴۸ ه. ق، بغداد را تصرف کردند.
[۴] بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۵۵۵.

← دوران حاکمیت عثمانی

بغداد در دوران حاکمیت عثمانی، از اهمیت بالایی برخوردار نبود. در دوره حکومت محنت پاشا بر این شهر، گام‌هایی به سوی تجدیدطلبی برداشته شد و اقداماتی برای اصلاح نظام مالی- اداری، قضایی و آموزشی، در اوایل قرن بیستم میلادی، صورت گرفت. محنت پاشا در سال ۱۲۲۱ ه. ق- ۱۸۰۶ م حصار بغداد را ویران کرد. داوود پاشا نیز در سال ۱۲۳۳ ه. ق- ۱۸۱۸ م، بازار جدید شهر را در محل بازار قدیمی آن، ایجاد کرد.
[۵] بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۵۶۲.

← پایتخت عراق بعد از جنگ جهانی اول

پس از فروپاشی حکومت عثمانی، در پایان **جنگ جهانی اول**، نیروهای انگلیس در سال ۱۳۳۵ ه. ق- ۱۹۱۷ م، بغداد را تصرف کردند. با تصویب قانون اساسی **عراق** در سال ۱۹۲۵ م، بغداد، پایتخت کشور شد. در پی این تحولات، شهر بغداد گسترش یافت و با تشکیل جمهوری عراق پس از کودتای «عبدالکریم قاسم»، مناطق مسکونی جدیدی اطراف بغداد، شکل گرفت.
[۶] بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، صص ۵۶۳ - ۵۶۴.

کاربرد فقهی

از بغداد، به مناسبت در بلب‌های **صلاة**، **جهاد** و **لقطه** سخن به کار رفته است.

← بنای بغداد

فقه‌ها در مقام تقسیم **دار الاسلام**، یکی از اقسام **بلاد اسلامی** را بلادی دانسته‌اند که در **اسلام** بنا شده و **مشرکین** در بنای آن نقشی نداشته‌اند و بغداد را از جمله این بلاد شمرده‌اند.
[۷] نجفی جوهری، محمد حسن، **جوهر الکلام**، ج ۲۱، ص ۲۸۱.
[۸] نجفی جوهری، محمد حسن، **جوهر الکلام**، ج ۳۸، ص ۱۸۵.

← بیوتته و اقامت

براساس پارهای روایت، از **اقامت** و **بیوتته** در بغداد، **نهی** شده است.
[۹] مجلسی، محمدباقر، **بحار الأنوار**، ج ۵، ص ۲۷۹.
[۱۰] مجلسی، محمدباقر، **بحار الأنوار**، ج ۱۴، ص ۲۱۱.
[۱۱] مستند العروة (الصلاة)، ج ۸، ص ۴۲۲.

پانویس

۱. ↑ بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۵۵۲.
۲. ↑ بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، صص ۵۵۳ - ۵۵۴.
۳. ↑ بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۵۵۴.
۴. ↑ بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۵۵۵.
۵. ↑ بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۵۶۲.
۶. ↑ بنیاد دائرة المعارف اسلامی، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، صص ۵۶۳ - ۵۶۴.

۷. [نجفی جواهری، محمدحسین، جواهر الکلام، ج ۲۱، ص ۲۸۱.](#)
۸. [نجفی جواهری، محمدحسین، جواهر الکلام، ج ۲۸، ص ۱۸۵.](#)
۹. [مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، ج ۵، ص ۲۷۹.](#)
۱۰. [مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، ج ۱۴، ص ۲۱۱.](#)
۱۱. [مستند العروة \(الصلاة\)، ج ۸، ص ۴۲۲.](#)

منبع

[زیار نگاه‌های عراق، محمد مهدی فقیه بحر العلوم، برگرفته از مقاله «شهر بغداد»، ج ۱، ص ۳۲۵.](#)
[فرهنگ فقه، مطابق مذهب اهل بیت علیهم السلام، ج ۲، ص ۱۲۰ تا ۱۲۱.](#)

رده‌های این صفحه: [بغداد](#) | [تاریخ بغداد](#) | [جغرافیای اسلامی](#) | [شهرهای تاریخی عراق](#) | [شهرهای زیارتی عراق](#) | [شهرهای شیعی](#)